

Jakab Attila - Törzsök Erika

A NATO után az EU-ba Románia euro-atlanti integrációja

Niculescu Tóni azon felvetése, hogy „Románia bekerült az euro-atlanti erőviszonyok fergetegébe”, nagyon is találóan jellemzi azt a tényleges geopolitikai helyzetet, amely az elkövetkező években a román politika nemzetközi mozgásterét behatárolhatja. Ugyanakkor úgy gondoljuk, hogy nem az általa említett három felvetés – a román állampolgárok mentalitása, az EU-bürokrácia és az új tagállamok szereplése – fogja érdemlegesen befolyásolni és meghatározni Románia jövőbeni integrációs kilátásait.

Abból indulunk ki, hogy a román „állampolgárok maradi mentalitása” elsősorban belpolitikai probléma, és semmi esetre sem európai. Ez romániai viszonylatban úgy jelentkezik, hogy mindig is a vezető elit határozza meg az „irányvonalat”, amelyet a passzív tömeg elfogad és követ. Márpedig az elitnek elemi érdeke az integráció. Ezzel párhuzamosan a nép vagy a lakosság – amelyet nem igazán lehet társadalomnak nevezni – mind a NATO-, mind pedig az EU-csatlakozást lehetőségként, reményként éli meg, s elsősorban életkörülményei javulását várja tőle. Ezzel egy időben sokakban felcsillan a könnyebb elvándorlás, a máshol boldogulás lehetőségének a reménye is. Gyakorlatilag tehát az elit és a tömeg egybeeső érdekeiről lehet beszélni, ami nagyon is támogatottá teszi az integrációt. Ugyanakkor kétségtelen, hogy a valamiféle elmozdulásnak, javulásnak is növekednek az esélyei, hiszen az európai követelmények kényszerű alkalmazása, illetve az azokhoz való igazodás kényszerűsége akaratlanul is mozgásba hozza majd a közigazgatást és államapparátust – még akkor is, ha ez az egyes szinteken, régiókban, helységekben eltérően nyilvánulhat meg, a balkáni hivatalrendszer személyfüggő működési mechanizmusa miatt. A „maradi mentalitás” – megítélésünk szerint – nem annyira magában az integráció tényében játszhat szerepet, hanem sokkal inkább annak a folyamatnak a felerősödésében, amely az országon belüli erőteljesebb bürokratizálódást, a hatalmi viszonyok konszolidációját, és ebbe az egzisztenciális biztonsággal kecsegtető intézményrendszerbe való bekerülni akarást eredményezheti. Ennek következtében hosszabb távon óhatatlanul előtérbe kerül majd a humán erőforrások kérdése. Alapjában véve tehát egy adott ország mentalitása csakis abban az esetben jelentene komoly problémát az integráció szempontjából, ha az Európai Unió markáns politikai karakterrel rendelkezne. Ez azonban jelen pillanatban nem áll fenn – s a közeljövőben sem látszik megvalósíthatónak.

A közhiedelemmel ellentétben úgy gondoljuk, hogy Románia jövőbeni sorsa nem Brüsszelben, hanem Washingtonban dől el.

2001. szeptember 11-e óta az egész közép-kelet-európai térség geopolitikai és geo-stratégiai jelentősége gyökeresen átértékelődött. Ez tükröződik is a két, egymást kiegészítő, euro-atlanti integrációs folyamatban. Annak ellenére, hogy mind a *NATO*, mind pedig az *Európai Unió* kezdettől fogva tisztában volt azzal, hogy *elemi érdeke a határok kelet felé* – vagyis Oroszország irányában – *történő kitolása*, egyértelmű volt (és mind a mai napig az) az a törekvés, hogy a csatlakozni kívánó államokkal a csatlakozás tényét jutalomként vagy kárpótlásként (Lengyelország, Csehország és Szlovákia felदारabolása, illetve Magyarország magára hagyása 1956-ban) igyekezzen megéltetni (Románia és Bulgária ezért is maradt ki a csatlakozás első köréből). Ebben elsősorban arra a biztonság és jólét utáni vágyra építettek, amely a kommunista rendszerek bukása után a közép-kelet-európai országokat áthatotta. Románia és Bulgária ebben is eltér a többi poszt-szocialista országtól, hiszen e két utóbbi állam lakosságának jelentős része sokáig élt abban a tudatban, hogy országuk a lehető világok legjobbika. Sőt, még azt sem szabad elfelejteni, hogy a nagyobb rendszerbe való betagolódás gyakorlatilag hozzátartozik a térség történelméhez, és alapjában véve az euro-atlanti integrációnak nincs is alternatívája.

A látszólag egységes rendszerbe való betagolódás azonban nagyon is eltérő intézményes érdekeket rejt magában. Az Egyesült Államok és az Európai Unió céljai eltérőek, s ebben a kettős játszmában a közép-kelet-európai országoknak is megvan a maguk szerepük. Az *Unióval* ellentétben ugyanis, amely többnyire *a gazdaságra fekteti a hangsúlyt* – felvásárló piacot, olcsóbb munkaerőt, népességi tartalékot látva a csatlakozókban –, az Egyesült Államok társadalmi, gazdasági és kulturális modelljének a befolyásán keresztül *Közép-Kelet-Európát integrálja a maga politikai és katonai stratégiai rendszerébe*. Zbigniew Brzezinski ennek hangot is ad, amikor az angol Halford J. Mackinder (1861–1947) gondolatait magáévá téve kiemeli Közép-Európa birtoklásának a fontosságát a világ feletti hatalom gyakorlása szempontjából. 2001 óta Románia gyakorlatilag ebbe a stratégiai elgondolásba és rendszerbe tagolódik bele – aktívan és szerencsésen –, s ebben sem az EU-bürokrácia, sem pedig az új tíz tagállam szereplése nem játszik szerepet. Arról nem is beszélve, hogy ez több szempontból is előnyös az Egyesült Államok számára:

1) A volt szovjet *limes* – a Baltikumtól az Adriáig – a NATO biztonsági övezetévé válik. Románián és Bulgárián keresztül pedig megvalósul a területi folytonosság egész a Kaukázusig, mintegy Kelet-Dél vonalon bekerítve Oroszországot. Ugyanakkor meggyengül a „szláv ortodox” tömb, ahogy arról Samuel P. Huntington írt, és az Egyesült Államok Ukrajna fizikai közelségébe kerül.

2) Ténylegessé válik Szerbia bekerítése és a Balkán teljes felaprózódása, amely az európai intézmények peremvidékén befogadóbbá válik az amerikai befolyásra. Ezzel egy időben Románia és Bulgária teljesen elszigeteli Szerbiát Oroszországtól.

3) A 25 vagy több tagú Európai Unió kiszolgáltatottabbá válik az amerikai befolyás számára. A csatlakozó országok diszkriminatív kezelése ugyanis – amit Ciprus és Málta kivételes kezelése a munkavállalás terén beszédesen bizonyít – egyértelművé teszi a többbességgű Európa tényét. A közép-kelet-európai országok politikai osztályai – a szocializációjukból kifolyólag – szükségét érzik egy erős központnak, amihez igazodhatnak. Ezt a szerepet pedig Washington mindenképpen hatékonyabban tölti be, mint Brüsszel. Így a most és a jövőben csatlakozó országok potenciálisan alkalmasak az amerikai faló szerepére az Unióban.

4) A közép-kelet-európai országok megbízhatóbb szövetségeseik, és jobban tisztelik az erőt, mint a nyugatiak. Ugyanakkor kénytelenek modernizálni a hadseregeiket, ami komoly hadiipari felvásárlópiaccá teszi ezeket az országokat. Nem mindegy tehát, hogy honnan vásárolják a hadianyagot.

5) Az amerikai befolyás alatt álló Európai Unió Közép-Kelet-Európa növeli Törökország integrációs esélyeit. Hiszen Henry Kissinger már 1994-ben kijelentette, hogy az egyik tagság feltételezi a másikat is. Amennyiben tehát a NATO-tag Románia és Bulgária is belép az Unióba, ez hathatósan alátámasztja a kijelentés igazságtartalmát. Ugyanakkor egy, a Kaukázusig kiterjedő Európa számára mind földrajzi, mind történelmi, mind pedig kulturális szempontból szinte lehetetlen vállalkozás lesz az önmeghatározás, s alapjában véve nem lesz több egy hatalmas kiterjedésű közös piacnál.

Az Egyesült Államok stratégiájával ellentétben az *Európai Unió bővítése elsősorban gazdasági jellegű*. Ezért is *nem rendelkezik olyan összefüggő és következetes politikai ideológiával*, amely ténylegesen képes lenne összefogni a tagállamokat. A közelmúlt európai választásai is azt bizonyítják, hogy az egyes országok a saját nemzeti érdekeik védelmére és érvényesítésére küldik képviselőiket az Európai Parlamentbe. Mindezt – úgy véljük – a román politikai elit nagyon is tisztán és világosan látja és érzékeli. Tisztában van azzal, hogy így szó sincs azonnali nyugati mintájú és működési mechanizmusú ország létrehozásáról. A csatlakozás nem más, mint elindulás e felé a modell felé – saját ritmusban. Ezért is nem jelent ténylegesen gondot számukra az integráció – hiszen tudják, hogy – a NATO-tagság után – az európai intézményrendszer most már mindenképpen integrálni fogja Romániát. Feltehetőleg 2007-ben, legrosszabb esetben 1–3 éves eltolódással.

Az alapvető kérdés tehát – véleményünk szerint – nem az ország integrációja, hanem elsősorban azok a társadalmi változások, átalakulások, amelyek ebből kétségtelenül következnek majd. Emellett az is kérdés, hogy *a romániai magyarság és annak vezetői miként tudnak ebbe a folyamatba be-*

kapcsolódni és helyzetbe kerülni. Jelen pillanatban a „maradi mentalitás”, egy tömbben és többségben, hatalmas előny a román politikai elit számára, hiszen könnyen manipulálható, kiszámítható, és belpolitikailag csak mérsékelten köti le az energiákat. Kisebbségben azonban ez a fajta mentalitás rendkívüli hátránynak is bizonyulhat, mivel a frusztrációk és kollektív sikertelenségek közösségpusztító megkeseredettséget eredményezhetnek – amelyeket összességükben nem ellensúlyoznak majd az egyéni, meghatározott közösségeken belüli, vagy adott kistérségi sikeres kezdeményezések. Amennyiben pedig tovább folytatódik és mélyül a kívülről gerjesztett megosztottság, egyrészt fennáll az a veszély, hogy csökken a romániai magyarságnak, mint politikai tényezőnek a súlya, másrészt pedig a tehetségesebb és szélesebb látókörű magyar egyének a román politikai pártokban vállalnak majd szerepet. A rendszerváltás óta ugyanis a kisebbségi kérdés többnyire a kulturális és etnikai identitás körül forog, miközben a hétköznapiak komoly gazdasági és társadalmi problémákkal szembesítik a lakosságot. Az állandósuló én-magunkba fordulás következtében azonban lassan-lassan nemcsak a nemzetközi folyamatokra nem lesz ráhatás, főleg ráhatás, hanem maga a romániai átalakulás is szem elől tévesztődik. Fokozatosan minden energia egy belterjes szellemi és politikai gettóküzdelemben morzsolódhat fel – még tágabb teret nyitva a kivándorlásnak és az asszimilációnak.